

Реализация данных рекомендаций поможет оптимизировать взаимодействие между образованием и экономикой в условиях цифровой трансформации, обеспечивая устойчивый экономический рост и подготовку кадров для успешной адаптации к изменяющимся требованиям современной цифровой эпохи.

Использованная литература

J.E.Rustamov Current state of use of information and distance Learning technologies in the development of skills in The electronic information environment of today's Economists, SOI: 1.1/TAS DOI: 10.15863/TAS International Scientific Journal Theoretical & Applied Science p-ISSN: 2308-4944 (print) ||Pages-342-346||e-ISSN: 2409-0085 (online) Year: 2019 Issue: 04 Volume: 72 Published: 24.04.2019 <http://T-Science.org>

2. Sh.Sh.Rajaboev USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE ACCOUNTING OF ENTERPRISES // Теория и практика современной науки. 2023. №10 (100). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/use-of-information-and-communication-technologies-in-the-accounting-of-enterprises> (дата обращения: 25.02.2024).

3. A.E.Ernazarov, Specific features of training. International Journal on Integrated Education, 3(5), 30-34.

ISLOM BANKLARI FALSAFASI SHAKLLANISHIGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR

Narzullayeva Ozoda Qahramon qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, assistent

Annotatsiya: Ushbu maqolada biz islomiy bank faoliyatining aktivlari va passivlarini boshqarish (ALM) tuzilishi va vositasini ko'rib chiqamiz. Islom bankida omonatchilar bank manfaatlariga sherik bo'lishadi, shuning uchun islom banki benefitsiarlarning, shu jumladan omonatchilarning manfaatlarini maksimal darajada oshiradi. Shu sababli, islom bankchiligi va an'anaviy bank ishida ALM yondashuvlari o'rtasida o'xshashliklar mavjud. Birinchidan, bu o'xshashlik islom bankida buxgalteriya hisobining an'anaviy bankchilikka nisbatan farqidan kelib chiqadi. Ikkinchidan, sudxo'rlikning noqonuniyligi va u bilan bog'liq huquqshunoslik

ko'rsatkichlari shuni ko'rsatadiki, vaqt faqat o'z kapitalining (depozit kapitalining) rentabelligini oshirishda samarali omil emas; real iqtisodiyot sarmoyasi natijasida olingan daromad va zararni taqsimlash pul operatsiyalarining asosiy bazasi hisoblanadi. Bu ikki muhim omil islomiy ALMda muhim omillardir.

Kalit so'zlar: Islomiy bank, ALM, Kapitalning adekvatligi, biznes, an'anaviy bank.

Islom bank ishi islom shariati qoidalari va tamoyillariga muvofiq bank va tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi islom moliya tizimidir. U savdo va biznesga oid islom huquqshunosligining fiqhal-muamalat yoki bitimlar bo'yicha islom qoidalari deb ataladigan e'tiqod va tamoyillariga amal qiladi. Qur'on, Sunnat va islom huquqining boshqa manbalari, jumladan, ijmo' (shariat ulamolari o'rtasida umumiy kelishilgan fikrlar), qiyos (o'xshatish) va ijtehad (shaxsiy mulohazalar) birgalikda asos bo'lib, ulardan fiqhal-muamalat qoidalari va amaliyotlari. Islom huquqshunosligi) olingan.

Islom bank ishi riba (sudxo'rlik-foiz), g'aror (noaniqlik), harom (taqiqlangan) savdo va alkogolli ichimliklar, pornografiya, qimor o'yinlari va hokazolarni moliyalashtirish kabi barcha taqiqlangan faoliyatlardan saqlaydi

An'anaviy bank faoliyatining maqsadi foizlar orqali pul ishlashdir. U shariat qonunlariga asoslanmagan, balki o'z mamlakatlaridagi bank qoidalari bilan tartibga solinadi. Islom banki va an'anaviy bank ishida risklarni taqsimlash omili farqlanadi. Moliyaviy bozorlarda risklarni boshqarish omillari va tavakkalchiliklar islom banki va an'anaviy bank ishida farqlanadi.

Islom bankchiligida bank moliyasining ikki xil shakli va islomiy qimmatli qog'ozlar mavjud bo'lib, ular sukuk deb ham ataladi. An'anaviy bankchilikda bular bank kreditlari va obligatsiyalar deb ataladigan bo'lsa-da, bu toifalar islom moliyasiga taalluqli emas.

Islom bankchiligida foizlar taqiqlanganligi sababli, agar tashkilot foizlarni to'lash majburiyati bilan qarz hisobidan moliyalashtirilsa, yo'qotish xavfi adolatli taqsimlanmaydi. Islom moliyasiga ko'ra, moliyalashtirish faoliyati foyda va zararni taqsimlash tamoyili asosida amalga oshiriladi. Shariat qonunchiligiga ko'ra, moliyalashtirish faoliyati turli xil shartnomalar bilan amalga oshiriladi. Shariat qonunchiligida mudoraba foyda va zarar tadbirkorlar va moliya institutlari o'rtasida qanday taqsimlanishini belgilaydi.

Foyda oldindan belgilangan nisbatda taqsimlanadi, shuning uchun biznesdagi daromadlar biznesning rentabelligiga qarab o'zgaradi. Yo'qotishlar moliya

institute tomonidan qoplanadi. Boshqa tomondan, an'anaviy bank ishida moliya institute biznes faoliyatidan qat'i nazar, berilgan kreditlar bo'yicha foizlarni olish huquqiga ega. Islom banking an'anaviy bank ishi o'rtasidagi asosiy farq shundaki, Islom banki shariat tamoyillariga asoslangan bo'lsa, an'anaviy bank ishi faqat inson tomonidan yaratilgan. Shunday qilib, mahsulotlarning xususiyatlari va biznes yondashuvi kabi operatsiyalarning barcha jihatlari shariat qonunlaridan kelib chiqqan bo'lib, bu an'anaviy banklarnikidan sezilarli farqga olib keladi.

Islom banki foyda ko'ruvchi tashkilot bo'lsa-da, Islom shiati qoidalariga murosaga kelmaydi. Islomiy bank ishi odatdagi foizga asoslangan banklar singari narx belgilash va pul ayirboshlash va foiz olishga asoslanmagan, balki u tovar va xizmatlar sotiladigan va shariatga muvofiq foyda olish uchun tavakkal qilib sarmoya kiritiladigan savdo tizimidir. Bu Qur'on amriga asoslanadi, unga ko'ra savdoga ruxsatberilgan va ribo taqiqlangan.

Islom banki foyda va zararni bo'lishib oladi. Shariat qonuni tavakkalchilikni bekor qilmaydi; u biznesning xavfli ekanligini tushunadi va banklar bu riskni boshqarishi va boshqarilishi mumkin bo'lgan xavfni saqlab turishi kerak. Islom banklari, shuningdek, tavakkalchilik spekulyativ xususiyatga ega emasligini ta'minlaydi, chunki shariat qonunlarida spekulyativ tavakkalchilik taqiqlangan. Xavfni kamaytirish uchun Islom banki tergov vositalaridan foydalanadi va ular moliyalashtirgan biznesni kuzatib boradi.

Islom bank ishi tavakkalchilikni taqsimlash, foyda va zararni taqsimlash va real faoliyatni amalga oshirishdan iborat axloqiy tamoyillarga asoslanadi. Islom

bankchiligida aktivning qiymati boshqa faoliyat ko'rsatuvchi aktivga bog'liq bo'lgan lotinlar kabi moliyaviy vositalardan foydalanish imkoniyati yo'q.

Mutaxassislarining ta'kidlashicha, islom bank ishi islomiy foyda va zararni taqsimlash asosida ishlaydi. Islom banklari va sukuk shariat qonunlariga muvofiq tuzilgan shartnomalarga asoslanadi. U shariat tamoyillariga asoslanadi va shariat kengashi islomiy biznes shartnomalari haqida fikr bildiruvchi islom ulamolaridan iborat. Banklarda Shariat kengashi ham bankning shariat tamoyillari asosidaishlashini nazorat qiladi.

Islom iqtisodiyotining asosiy maqsadlaridan biri - bu iqtisodiyotda real qo'shilgan qiymatni yaratish va ijtimoiy farovonlikni oshirish. Boshqa tomondan, farovonlik iqtisodiyoti, biznesni boshqarishning yangi kontseptsionalari, shuningdek, yangi xalqaro bank nazariyalari qiymat yaratish va aktsiyadorlar manfaatlarini

maksimal darajada oshirishdan iborat. Balki, islomiy bank faoliyatidagi sudxo'rlik qonunbuzarligining sabablaridan biri, pul bozorining real iqtisodiy sektorga ta'siridan kelib chiqishi mumkin, bu uzoq muddatli barqarorlik o'sishidan va pul bozori va boshqa bozorlardagi nomutanosiblikdan kelib chiqadi. Demak, an'anaviy iqtisod va islom iqtisodiyoti nazariyalari o'rtasidagi moslikni kuzatish mumkin, garchi bu muvofiqlikni hamma nazariyalarda ham kuzatib bo'lmaydi. Islom iqtisodiyoti va an'anaviy bank ishi o'rtasidagi asosiy qarama-qarshilik sudxo'rlik qonunbuzarligi tamoyilidan kelib chiqadi va bitimlar bo'yicha sudxo'rlik va sudxo'rlik bo'lmagan mulohazalarga huquqshunoslarning intellektual chegirmalari ta'sir qiladi, islom iqtisodchilari va bu sohada fikrlar o'rtasida qarama-qarshiliklar mavjudligi muqarrar. Bidobod va Xarsini (2003)¹, sudxo'rlik ta'rifini sinchkovlik bilan o'rganib, fiqhning falsafiy printsiptan foydalanib, sudxo'rlikni sudxo'rlikdan farq qiladigan bitimlardan ajratish uchun ba'zi mezonlarni aniqlagan. Ko'rinib turibdiki, bu mezonlar sudxo'rlik ta'rifining oxirgi nuqtasi sifatida qabul qilinishi mumkin. Kriteriyalar quyidagilar:

1. Qarz oluvchi qarz oluvchining iqtisodiy faoliyatidagi foyda/zararda qatnashishi

kerak.

2. Foiz stavkasi oldindan belgilanmasligi va shartlanmasligi kerak.

3. Iste'mol krediti bo'yicha foiz - bu sudxo'rlik.

4. Xorijiy valyuta ayirboshlash (foizsiz) sudxo'rlik emas.

Yuqoridagi mezonlarga asosanib, sudxo'rlik bilan bog'liq bo'lmagan bank operatsiyalari, ALM texnikasini qo'llash, ushbu turdagi bank operatsiyalari samaradorligini va samaradorligini oshirish uchun zarur bo'lgan muvofiqlashtirishni amalga oshirish uchun maxsus ALM yondashuvlarini talab qiladi. Oddiy bankchilik singari, islom bankchiligi ham aktsiyadorlarning aktivlarini ko'paytirishni nazarda tutadi, lekin islomiy banklarning haqiqiy manfaatdor tomonlari barcha benefitsiarlarni omonatchilar, investorlar va biznes sheriklari sifatida qabul qilishini inkor etadi. Aktsiyadorlarning aktivlari aktsiyalarning bozor qiymati, to'lanadigan foyda miqdori, shuningdek qo'shilgan qiymat bilan o'lchanadi. Aktsiyaning bozor qiymati yoki yaratilgan qo'shilgan qiymatiga uchta omil ta'sir qiladi: aktsiyadorlarning moliyaviy qobiliyatidan kelib chiqadigan pul oqimi, pul oqimlarining vaqtini rejalashtirish va pul oqimlari xavfi. Islom bankida aktsiyadorlarning kapitalini ko'paytirish qiymat yaratishni maksimal darajada oshirish yo'li bilan ko'rib chiqiladi, lekin yuqorida aytib o'tilgan sudxo'rlikni taqiqlash

tamoyillarini hisobga olish kerak. Ushbu maqolada iqtisodiy qo'shilgan qiymat (EVA) indeksi qiymat yaratish mezoni sifatida ko'rib chiqiladi.

Islomiy bank faoliyatidagi aktivlar va majburiyatlar tuzilmasini bilish, aktivlar va majburiyatlar bandlarini islomiy shariat asosida ko'rib chiqishni talab qiladi. Islom bankida aktivlar va passivlarning umumiy tuzilishi Aktivlar

- Pul mablag'lari va qisqa muddatli mablag'lar Banklar va boshqa moliya institutlariga depozitlar va joylashtirish

- Qisqa muddatli investitsiyalar (ya'ni, Sukuk)
- Yomon va shubhali moliyalashtirish uchun nafaqa
- Islomiy shartnomalar asosida moliyalashtirish va avanslar
- To'g'ridan -to'g'ri investitsiyalar
- Boshqa aktivlar
- Asosiy vositalar
- Asosiy vositalar, uskunalar
- Boshqa moddiy aktivlar Jami Aktivlar
- Yo'qotilgan aktivlar
- Xaridor majburiyatlari va kutilmagan holatlar Masuliyatlar va aksiyalar

qimmati

- Mijozlarning depozitlari
- Banklar va boshqa moliya institutlarining depozitlari va joylashtirishlari
- Hisob -kitob va akseptlar to'lanishi kerak
- Boshqa majburiyatlar
- Soliq va zakotni ta'minlash
- Oddiy ustav kapitali
- Zaxiralar
- Aktsiyadorlarning o'z mablag'lari
- Umumiy masuliyatlar va aksiya qimmati
- Bank majburiyatlari va kutilmagan holatlar

4. Islom bank faoliyatidagi aktiv va passivlar

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bidabad, B. Harsini, A. (2003), Religious-economic analysis of usury in consumption and investment loans and shortages of contemporary jurisprudence in finding the rules of religion legislator. Monetary and Banking Research Academy, Central Bank of Iran, 2003.

2. <http://www.bidabad.com/doc/reba-en.pdf>

3. Donald R. Fraser, Benton E. Gup, James W. Kolari, (2001), "Commercial banking the management of risk", South-Western college
4. [http://www.rhb.com.my/about_rhb/financial/pdf/AC 31 Mar 07 final.pdf](http://www.rhb.com.my/about_rhb/financial/pdf/AC_31_Mar_07_final.pdf)
5. Mulaydinov, F. (2021). Digital Economy Is A Guarantee Of Government And Society Development. Ilkogretim Online, 20(3), 1474-1479.

MAMLAKATIMIZ IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY INVESTITSIYALARNING AHAMIYATI

Narzullayeva Ozoda Qahramon qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, assistent

Annotatsiya : Mazkur maqolada mamlakatimizning iqtisodiy rivojlanishida tashqi iqtisodiy faoliyatning oqilona tashkil etilishi, investitsiyalar, xususan, xorijiy investitsiyalari haqida tushuncha va ularning ahamiyati, chet el investitsiyalarini jalb etish bo'yicha olib borilayotgan ishlar, mamlakatimizning jahon savdosida o'z o'rniga ega bo'lish uchun qilinayotgan sa'y harakatlar haqida keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: tashqi savdo, investitsiyalar, eksport, import, xorijiy investitsiyalar, investitsiya muhiti, iqtisodiy islohotlar.

Kirish

Xozirgi globallashuv sharoitida milliy iqtisodiyotimizni jadal rivojlantirish hamda mamlakatimiz iqtisodiyotida makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlarini ta'minlashda investitsiyalar, shu jumladan, xorijiy investitsiyalar muhim o'rin tutadi. Investitsiyalarga e'tiborning kuchayishi bugungi kunga kelib, mamlakatimizdagi investitsion faoliyat rivojlantirilishiga olib keldi. Iqtisodiyotni rivojlantirishda va tashqi iqtisodiy faoliyatni yanada jadallashtirishda milliy va xorijiy investitsiyalarning o'ri beqiyosdir.

O'zbekiston va jahon iqtisodiyotining kelgusi taraqqiyoti, asosan, investitsiyalarga bog'liqligini bugungi kunda yanada aniq namoyon bo'lmoqda. Shu sababli ham, hozirgi kunda respublikamiz iqtisodiyotiga investitsiyalarni, xususan, xorijiy investitsiyalarini kengroq jalb etish, ularning mamlakatimizda o'tkazilayotgan iqtisodiy islohotlarning samarali ijrosini ta'minlashning muhim asosiga aylangan. Mamlakatni ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy rivojlanishida investitsiyalarining jumladan, xorijiy investitsiyalarning ahamiyati kattadir.

Mamlakatimiz rahbari ikkinchi Toshkent xalqaro investitsiya forumida quyidagilarni keltirib o'tdi: "Islohotlar natijasida O'zbekistonning mintaqadagi